

Бутченко Тарас

ПРОЕКТУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СУСПІЛЬСТВА: МЕЖІ ЗДІЙСНЕНОГО

У статті розглядається сутність проектування політичної ідентичності. На підставі ідеї єдності суб'єкта та об'єкта політичної дії обґрунтовується принцип паритетності як межа здійсненого проектування політичної ідентичності суспільства. Дотримання принципу паритетності зв'язується з діалогічною моделлю.

Ключові слова: політична ідентичність, проектування, конструктивізм, діалог, монолог.

Бутченко Т. Проектирование политической идентичности общества: грани осуществимого

В статье рассматривается сущность проектирования политической идентичности. На основании идеи единства субъекта и объекта политического действия обосновывается принцип паритетности как предел осуществимого проектирования политической идентичности общества. Соблюдение принципа паритетности связывается с диалогической моделью.

Ключевые слова: политическая идентичность, проектирование, конструктивизм, диалог, монолог.

Butchenko T. The Projecting of Political Identity: The Achievable Limits

The matter of projecting, concerning political identity, is investigated. According to the idea of subject-object unity, the parity principle is argued as a special form that limits the practicable projecting of political identity. Dialog model is grounded as a main way to provide abidance by parity principle.

Key words: political identity, projecting, constructivism, dialog, monolog

Актуальність теми доповіді зумовлюється незавершеністю формування української політичної нації як органічної цілісності, незрілості громадянської свідомості українців, що в

ході прийняття важливих політичних рішень нерідко керуються, насамперед, регіональними, мовними, релігійними, етнічними преференціями, а вже потім задумуються над реалізацією та дотриманням загальнонаціональних інтересів. Зважаючи на це, постає завдання щодо визначення можливостей штучного прискорення процесу ідейно-ціннісної консолідації за допомогою розробки та реалізації проєктів розвитку політичної ідентичності суспільства.

У літературі на це питання відповідають із різних позицій. Наприклад, П. Бергер та Т. Лукман встановлюють підґрунтя політичної ідентичності суспільства в комунікаціях, що конструюють самі себе, забезпечуючи досягнення раціональної згоди між індивідами, які беруть участь у комунікативних актах [1]. Саморух цих комунікативно-когнітивних процесів розгортається в складних системах легітимації, де окремих політичний суб'єкт має доволі обмежені можливості регулювати розвиток політичної ідентичності спільноти. Це пояснюється тим, що жодна підсистема соціальних комунікацій, в тому числі і політична, не має всеохоплюючої перспективи цілого, включаючи лише його вузьке відображення з власної позиції. Виявляється, що в суспільстві відсутній не лише спільний центр управління, але і спільна мова комунікативних обмінів – будь-яка соціальна підсистема вживає власні знаки і значення, трансляції яких в інші підсистеми зв'язані з великими труднощами, оскільки неможливо передбачити, яке повідомлення вони сприймуть як «інформацію», а яке відкинуть як «шум». Звідси впливає невизначеність можливих наслідків здійснення на практиці запроєктованих політичних моделей.

У цілому зазначена концептуальна схема підводить до правомірних висновків про те, що проєктування політичної ідентичності суспільства повинно враховувати процеси саморегуляції соціальних інститутів та уникати спрощення реформаторської дії до схеми: «команда – контроль». Водночас, як нам видається, індивідуалістсько-конструктивістський пафос ідей німецьких соціологів перебільшує стихійність, нерегульованість циркуляції проєктивно-конструктивних ідей у комунікаційних системах соціальної реальності.

Пояснення можливості свідомої інтеграції суспільства, пробудження та мобілізації загальної волі громадян, на наш погляд, дається з позиції визнання діалектичного взаємозв'язку

між смисловою та причинною детермінацією у бутті людини (передусім, спираємося на ідеї В. Біблера [2], О. Лосева [3], Е. Соловйова [4] та ін). Наша мета – продовжити цей підхід власне у вимірі визначення можливостей проектування політичної ідентичності суспільства.

Насамперед, уточнимо понятійний апарат. Під політичною ідентичністю розуміємо сукупність ідей, уявлень, ціннісних орієнтацій, що складають духовне підґрунття спільності переважної кількості громадян певної держави. Своєю чергою, проектування визначимо як творчу цілепокладаючу мисленеву діяльність із конструювання здійснених, завершених, цілісних ідеальних моделей функціонування цілісних об'єктів і приписів з їх втілення в конкретно-історичних умовах визначеного часу та простору на підставі синтезу теоретичних знань і практичного досвіду згідно з потребами, інтересами та цінностями певного соціального суб'єкта. Тобто політичне проектування є проявом свідомого активного відношення людини до світу, її прагнення управляти суспільними процесами, виступати суб'єктом суспільно-історичних змін.

Протилежністю виступає «безпроектна» стихійна активність людини, можливі наслідки якої людина не усвідомлює. Стихійність політичних дій впливає з обмеженості соціально-політичних знань, помилковості багатьох ідеальних конструювань «кращих» форм суспільного життя. Крім того, вона народжується як результуюча зіткнення, змагання різних соціальних суб'єктів, які прагнуть реалізувати відмінні, а часто протилежні потреби, інтереси, цінності. Тобто розвиток суспільства носить природно-історичний характер, являючи суперечливе поєднання штучного й об'єктивного, свідомих проєктивних зусиль і стихійних неконтрольованих процесів.

Із викладеного випливає, що політична ідентичність не може стовідсотково зводитися до попередньо заданих проєктивно-конструктивних схем, а являє собою більше складне духовне утворення, що включає до себе і штучні продукти цілеспрямованого духовного виробництва, і природно-історично задані архетипичні цінності та ментальні образи. Справа ускладнюється тим, що ідейне підґрунття легітимації політичних проєктів синтезує як традиційні проєкти попередніх епох, так і сучасні проєкти, орієнтовані на новаторське творення майбутнього. До того ж, спільні ціннісні переконан-

ня громадян містять у собі суперечливе переплетення ірраціональних, міфічно-релігійних образів, з одного боку, і раціональних конструктів – з іншого.

Проте складний внутрішньо суперечливий характер політичної ідентичності все-таки не виключає можливості проєктивного впливу на характер її розвитку. Як правило, цей вплив здійснюється за умови дотримання низки принципів, що відображають об'єктивні закономірності суспільно-політичного розвитку та таким чином маркують простір можливих і здійснених політичних задумів. Причому провідна роль у системі принципів (єдності теорії та практики, конкретності, системності, наступності, сполучення політичних інтересів і суспільних потреб та ін.) належить правилу паритетності, заснованому на взаємозв'язку суб'єкта та об'єкта соціально-політичного проєктування.

Роз'яснюючи останнє положення, зазначимо, що політичне буття людини в її індивідуальних і колективних проявах є тією спільною площиною, де об'єкт і суб'єкт соціально-політичного проєктування перетинаються. Іншими словами, соціально-політичне проєктування завжди здійснюється людьми і відносно людей. Отже, будь-який акт соціально-політичного проєктувального мислення водночас виявляється реалізацією і суб'єкт-об'єктного, і суб'єкт-суб'єктного відношень. Звідси здійсненість результатів проєктування (проєктів) визначається тим, наскільки вони відповідають внутрішній природі об'єкта, перетворення якого проєктується, а також потребам, інтересам і цінностям інших суб'єктів і суспільства в цілому. Кажучи по-іншому, субстанційну основу соціально-політичного проєктування складає діалогічний процес конструктивної мислєдїяльності, що зорієнтований на відновлення паритету відношення суб'єкт – об'єкт – суб'єкт. Як діалогічний процес, проєктувальна діяльність втілює в собі фази досягнення суспільної згоди, що фіксує взаємовідповідність інтересів суб'єкта проєктування закономірній природі його об'єкта та інтересам інших соціальних суб'єктів.

Але слід зазначити, що цей процес не виключає монологічне мислення окремих політичних суб'єктів. Монолог виражає активність суб'єкта, його здатність на власний акт цілепокладання відносно певного об'єкта. Проте, якщо монологічна проєктивна активність виходить із підпорядкування загальній ді-

логічній орієнтованості на іншого суб'єкта, який завжди присутній за тим або іншим соціально-політичним об'єктом, то відбувається порушення принципу паритетності. Це означає деструкцію сутнісної основи соціально-політичного проектування, загрозу відчуження цієї діяльності та її спотворення в різноманітні антисоціальні форми конструктивної активності людини – технології продукування ідеологем, міфологем, мета яких – маніпулятивне «подвоєння» дійсності в егоїстичних інтересах певної соціальної групи або особистості.

Ґрунтуючись на викладеному, можемо вести мову про те, що межі здійсненого проектування політичної ідентичності суспільства визначаються, передусім, мірою діалогічності системи проектувального управління суспільно-політичним розвитком. Зазначена міра носить конкретно-історичний характер і демонструє своє якісне зростання на шляхах політико-правової, соціально-економічної та духовно-культурної емансипації людини. Як неможливе цілковите звільнення людини від різноманітних соціальних негараздів, так і неможлива абсолютна реалізація принципу паритетності. Останній, отже, виступає межею нескінченних духовно-практичних устремлінь людини, яку ніколи не можливо повністю досягнути, але яка вказує на оптимальні рамки відтворення живої і суперечливої єдності особистісних і суспільних інтересів. Перспектива подальших досліджень – конкретизація засобів соціально-політичного проектування як форми реалізації цього генерального дороговказу в історичних умовах сучасної України.

Література:

1. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности: Тракт по социологии знания / Бергер П., Лукман Т. ; пер. с англ. Е. Буткевич. – М. : Медиум, 1995. – 323 с.
2. Библер В. О гражданском обществе и общественном договоре (Размышления после пяти перестроечных лет) // Через тернии / Владимир Библер. – М. : Прогресс, 1990. – С. 335-361.
3. Лосев А. Диалектика мифа // Из ранних произведений / Анатолий Лосев. – М. : Изд-во «Правда», 1990. – С. 391-599.
4. Соловьев Э. Прошлое толкует нас: (Очерки по истории философии и культуры) / Эрих Соловьев. – М. : Политиздат, 1991. – 432 с.